

**Jadid adabiyotining istiqlol uchun kurashini o‘quvchilar ongiga
vatanparvarlik ruhida singdirish**

Abdullayeva Nargiza Nasilloevna

*Toshkent viloyati Olmaliq shahar kasb-hunar maktabi “Ijtimoiy-
gumanitar fanlar “ kafedrasida mudiri, ona tili va adabiyot fani katta o‘qituvchisi*

[Tel:+998998147816](tel:+998998147816)

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘rta Osiyo jadid adabiyotining o‘quvchilar o‘rtasida istiqlol g‘oyalari va vatanparvarlik g‘oyalarini tarbiyalashdagi o‘rni ko‘rib chiqiladi. XIX-asr oxiri – XX-asr boshlarida vujudga kelgan islohotchilik harakati bo‘lgan jadidchilik O‘rta Osiyoda ta‘lim, madaniyat va ijtimoiy hayotni yangilashni maqsad qilgan. Ushbu maqola jadid mutafakkirlari yaratgan adabiyotlarni tahlil qilib, ularning istiqlol, milliy o‘zlikni anglash, o‘z taqdirini o‘zi belgilash g‘oyalarini o‘quvchilar ongiga vatanparvarlik ruhini tarbiyalash uchun qanday singdirilishini o‘rganadi. Ushbu tadqiqot tarixiy faktlar va adabiy tahlillar orqali jadid adabiyoti zamonaviy vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishda qanday qudratli vosita bo‘lib xizmat qilayotganini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Jadidchilik, O‘rta Osiyo, adabiyot, istiqlol, vatanparvarlik, milliy o‘zlikni anglash, maorif, tarixiy tahlil, islohot, o‘quvchilarning faolligi.

XIX-asr oxiri – XX-asr boshlarida vujudga kelgan O‘rta Osiyo jadidchilik harakati intellektual va madaniy uyg‘onishning muhim davrini ifodalaydi. O‘rta Osiyoni ta‘lim, adabiyot va ijtimoiy islohotlar orqali modernizatsiya qilishni maqsad qilgan islohotchi jadidlar istiqlol g‘oyalari va milliy o‘zlikni anglashda hal qiluvchi rol o‘ynadi. Ularning o‘z taqdirini hal etish va islohot mavzulariga boy adabiyotlari zamonaviy o‘quvchilarda vatanparvarlik tuyg‘usini tarbiyalash uchun zamin yaratadi. Ushbu maqolada jadidlar adabiyotiga singib ketgan

gʻoyalardan oʻquvchilarda ilhomlantirish, milliy gʻurur tuygʻularini shakllantirishda qanday foydalanish mumkinligi oʻrganiladi.

Yurtimizda 2001-yildan buyon 31-avgust “Qatagʻon qurbonlarini yod etish kuni” sifatida nishonlab kelinmoqda. Jadid bobolarimizning ruhlarini shod etish, hayoti va merosini oʻrganishga qaratilgan ishlar davom ettirilmoqda. Oʻtgan yili «Qatagʻon qurbonlari xotirasi» muzeyi rekonstruksiya qilingan edi. Qoraqalpogʻiston Respublikasi va barcha viloyatlarda uning filiallari ochildi.

Bu yil Oʻzbekiston mustaqilligining 33 yilligi tadbirlari “Bir boʻlsak — yagona xalqmiz, birlashsak — Vatanmiz!” degan bosh gʻoya ostida tashkil etildi. Jadid bobolarimizning orzusi boʻlmish bu mustaqillik har birimiz uchun katta neʼmat ekanligini anglagan holda 31-avgust kuni ularning oʻchmas xotirasi yodga

olindi.

Prezident qatagʻon qurbonlarini yod etish marosimida. (foto)

Jadidchilik harakati Oʻrta Osiyoda rus mustamlakachiligining taʼsiri kuchayishi va anʼanaviy islom taʼlim tizimlarining qudratining pasayishiga javoban vujudga keldi. Yevropa va Usmonli islohotchilik harakatlari taʼsirida Ismoil Gasprinskiy, Abdurauf Fitrat, Mahmudxoʻja Behbudiy kabi jadid ziyolilari

diniy ta'limot bilan bir qatorda dunyoviy fanlarni ham o'z ichiga olgan zamonaviy ta'lim islohotlarini ilgari surdilar. Ular zamonaviy ta'lim intellektual va siyosiy mustaqillikka olib keladi, deb hisoblaganlar, bu ularning adabiy asarlarida o'z ifodasini topgan.

Jadidlar adabiyoti maorif, ijtimoiy islohot, milliy o'zlikni anglash kabi muhim masalalarga bag'ishlangan. Ularning maqsadi nafaqat madaniy merosini saqlab qolish, balki yosh avlodni mustamlaka hukmronligiga qarshi turishga ilhomlantirish edi. Ularda bilim, tanqidiy fikrlash, o'zlikni anglash muhimligini ta'kidlab, mustaqillik g'oyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan jamiyat va milliy o'zlikni anglashni yanada mustahkamlashga intildi.

Jadidchilik an'anaviy islom qadriyatlari va zamonaviy intellektual fikrning sintezini ifodalaydi. Harakat musulmon olamidagi turg'unlikka ta'limni isloh qilish, ilmiy bilimlarni egallash va madaniy g'urur tuyg'usini yangilash yo'li bilan qarshi turish mumkin degan ishonchdan kelib chiqqan edi. Bu g'oyalarning keng tarqalishida jadid ziyolilari tomonidan yaratilgan adabiy asarlar katta ahamiyatga ega bo'ldi. Ularning asarlarida nafaqat an'anaviy ta'lim muassasalarining qoloqligi tanqid qilindi, balki zamonaviy, mustaqil va bilimli jamiyat haqidagi tasavvurlar ham bayon etilgan.

Jadid adabiyotining eng muhim jihati milliy ongga urg'u berish, o'z-o'ziga ishonish zarurati edi. Fitrat, Behbudiy kabi adiblar o'z asarlariga uyg'onish va taraqqiyot g'oyalarini singdirdilar. Ularning adabiyoti o'z vatandoshlarini bilim olishga, jamiyat taraqqiyotining faol ishtirokchisiga aylanishga da'vat vazifasini bajargan.

Jadidlar adabiyoti poetik ramziylik va aniq didaktik xabarlarning uyg'unligi bilan ajralib turadi. Fitratning mashhur "O'qimishli va o'qimagan odam o'rtasidagi bahs" asarida u an'anaparastning jaholatini islohotchining ma'rifatli nuqtai nazariga qarama-qarshi qo'yadi, taraqqiyot uchun zamonaviy ta'lim zarurligini ta'kidlaydi. Mahmud Xo'ja Behbudiyning "Padarkush" asarida ham shunga o'xshash mavzular o'z aksini topgan bo'lib, ta'lim etishmasligining

oqibatlari va mustaqillikka erishishda intellektual imkoniyatlarning muhim rolini ko'rsatadi.

Bu adabiy asarlar orqali jadidlar o'zlikni anglash, milliy o'zlikni anglash, madaniy g'urur tuyg'ularining ahamiyatini yetkazgan. Adabiyot vatanparvarlikni romantik ideallar orqali emas, balki amaliy va intellektual imkoniyatlar orqali targ'ib qildi, bu talabalarda vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy ta'lim dasturlari uchun samarali namuna bo'lib xizmat qilishi mumkin.

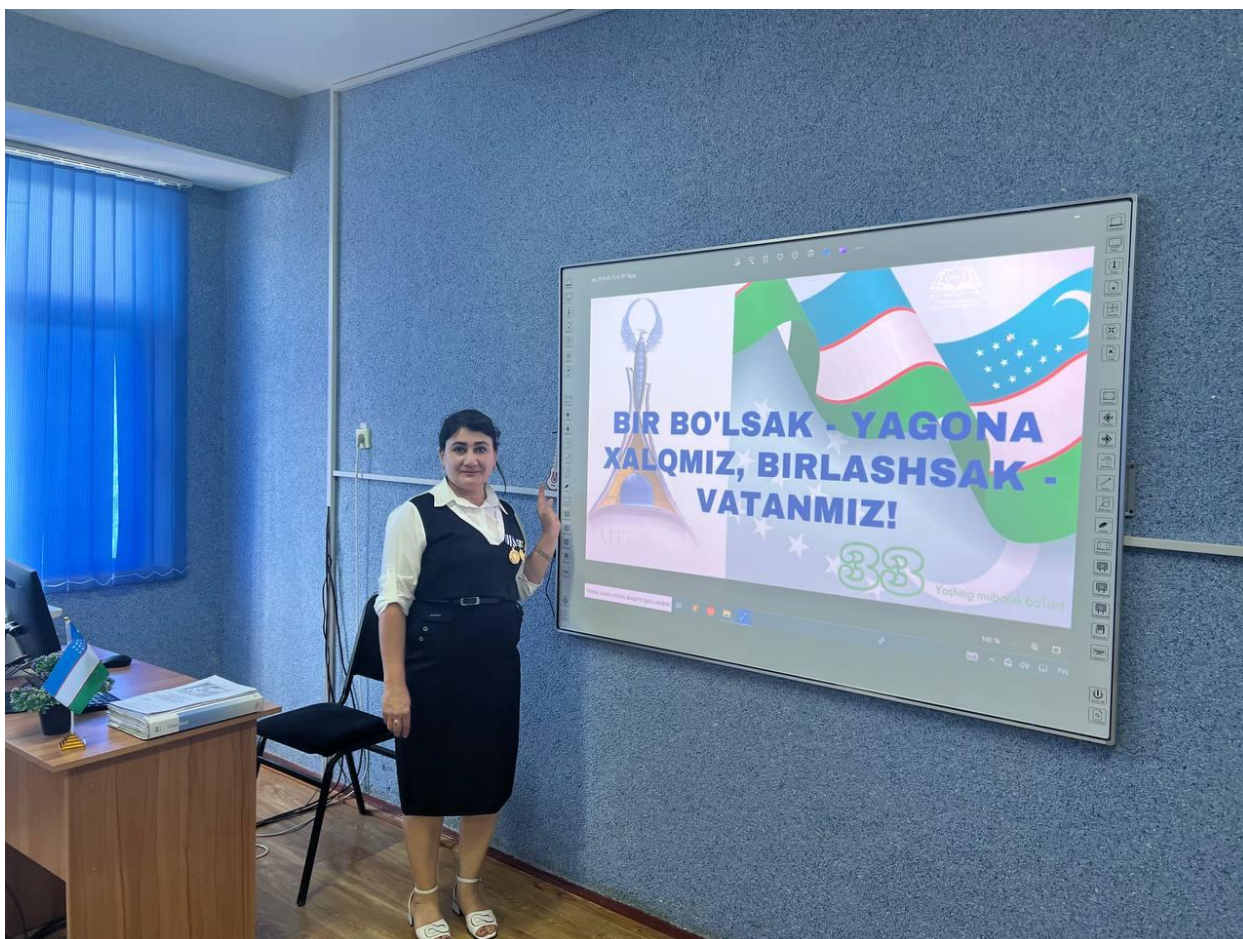
O'quvchilar ongiga istiqlol va vatanparvarlik g'oyalarini singdirish zamonaviy ta'limda, xususan, Markaziy Osiyo kabi boy tarixiy va madaniy merosga ega bo'lgan hududlarda hal qiluvchi vazifadir. Jadid adabiyoti milliy ong, islohot va istiqlol sari intilishlarga e'tibor qaratgan holda bu maqsadni amalga oshirishda qimmatli manba bo'lib xizmat qiladi. Jadid adiblari tadqiq qilgan mavzular zamon talablari bilan kuchli aks sado berib, ularning asarlarini bugungi kun pedagoglari uchun juda dolzarb qiladi.

O'quvchilarni jadidlar ijodi bilan tanishtirish orqali o'qituvchilar milliy o'zlikni anglash, ta'lim-tarbiyaning ahamiyati, istiqlol qadri haqida tanqidiy fikrlashni rag'batlantirishlari mumkin. Ushbu mavzular vatanparvarlik tarbiyasi maqsadlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u o'z vataniga sadoqat va mas'uliyat hissini rivojlantirishga qaratilgan. Jadid adabiyoti istiqlol uchun kurashni ko'rsatadigan tarixiy asosni taqdim etish bilan birga, globallashtirilgan dunyoda mas'uliyatli fuqaro bo'lish nimani anglatishini zamonaviy tushunishni ham ta'minlaydi.

O'quvchi va talabalarga jadidlar adabiyotini vatanparvarlik tarbiyasi mazmunida o'rgatish ham tarixiy tushunchaga, ham hozirgi zamonga mos kelishiga imkon beradi. Milliy o'zlikni anglash ko'pincha globallashtirilgan jarayoniga duch kelayotgan dunyoda mustaqillik, o'z taqdirini o'zi belgilash va madaniy g'urur mavzulari kuchli vatanparvarlik tuyg'usini tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, islohotlar va intellektual imkoniyatlarning muhim mavzulari bilan shug'ullanish orqali talabalar vatanparvarlik haqida

nafaqat o'z mamlakatiga hissiy bog'liqlik, balki uning taraqqiyotiga hissa qo'shish uchun intellektual va axloqiy mas'uliyat sifatida o'ylashga da'vat etiladi.

Darsda munozaralar jadid adabiyotida tasvirlangan o'tmishdagi kurashlar bugungi kun muammolarini qanday aks ettirishi haqida bo'lishi mumkin. Bu taqqoslash o'quvchilarni o'z mamlakatining kelajagini shakllantirishdagi o'rni, uning davom etayotgan mustaqilligi va taraqqiyotiga qanday hissa qo'shishi haqida tanqidiy fikrlashga undaydi.

Mustaqillik darsidan lavha. (foto)

Jadid adabiyotini o'qitishda asosiy e'tibor tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilishi kerak. Pedagoglar bu asarlarni shunchaki tarixiy osori-atika sifatida ko'rsatishdan ko'ra, o'quvchilarni mustaqillik, vatanparvarlik mavzularida savol-javob, tahlil qilish, fikr yuritishga undashlari kerak. Qanday qilib bu mavzular zamonaviy voqeiklarga mos keladi? Jadidlar saboqlarini bugungi kunda qanday yo'llar bilan qo'llash mumkin?

Bunday munozaralar nafaqat materialni chuqurroq tushunishga yordam beradi, balki o'quvchilarda vatanparvarlikning nozik va o'ylangan shaklini rivojlantirishga yordam beradi.

O'rta Osiyo jadidlari adabiyotini vatanparvarlik tarbiyasiga singdirish orqali o'quvchilarda ularning milliy tarixi va o'ziga xosligi to'g'risida boy tasavvur hosil bo'ladi. Jadid adabiyotida mavjud bo'lgan istiqlol va islohot mavzulari o'quvchilarda mas'uliyat va iftixor tuyg'ularini uyg'otadi, ularni o'z yurtining izchil taraqqiyotiga hissa qo'shishga undaydi. Qolaversa, jadid adabiyotida ta'lim-tarbiya va tanqidiy fikrlashga e'tibor qaratilishi yanada faol va intellektual salohiyatli talabalar jamoasini yaratishga yordam beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR:

O'rta Osiyo jadidlari adabiyoti o'quvchilarda istiqlol g'oyalari, vatanparvarlik g'oyalarini tarbiyalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Pedagoglar jadidchilik harakatining tarixiy sharoitlarini o'rganib, ularning adabiy hissalarini tahlil qilish orqali o'quvchilarga ularning milliy o'ziga xosligi va intellektual salohiyatini oshirishning ahamiyatini chuqurroq anglashi mumkin. Bu g'oyalarni o'quvchilar ongiga singdirish o'z vataniga nisbatan mas'uliyat va g'urur tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qiladi, bu esa vatanparvarlik ruhini tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa so'ngida mavzu yuzasidan quyidagi takliflarni berishimiz mumkin:

–Jadid adabiyotini o'quv dasturiga kiritish: O'quvchilarni istiqlol va milliy o'zlikni anglash mavzularini ochib berish uchun tarix va adabiyot kurslariga jadid adiblari asarlarini kiritish.

–Interfaol dars ishlanmalarini ishlab chiqish: O'quvchilarni jadid adabiyotida istiqlol va islohot mavzularini o'rganuvchi munozaralar, munozaralar va ijodiy loyihalarga jalb qilish.

–Tanqidiy tahlilni rag'batlantirish: O'quvchilarni mustaqillik uchun tarixiy va zamonaviy kurashlar o'rtasida o'xshashliklarni keltirib chiqarish orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.

–Mustaqillikning dolzarbligini ta’kidlab o’tish: Fuqarolik mas’uliyat tuyg’usini tarbiyalash uchun mustaqillik uchun o’tmishdagi kurashlar va zamonaviy muammolar o’rtasida aloqa o’rnatish.

–Multimedia resurslarini birlashtirish: O’quvchilar faolligini oshirish uchun jadidchilik harakati tarixi va adabiyotini aks ettiruvchi filmlar, hujjatli filmlar va ko’rgazmali qurollardan foydalanish.

O’zbekiston XXI asrda rivojlanishda davom etar ekan, siyosatchilar ta’lim siyosatini shakllantirishda jadidlar harakatining tarixiy merosini hisobga olishlari kerak. Ta’lim orqali fuqarolik burchi va milliy g’urur tuyg’usini tarbiyalash mustahkam harbiy vatanparvarlikni shakllantirishga, zamonaviy muammolarga qarshi tura oladigan birlashgan va bardoshli jamiyatni rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, jadidlar harakati va uning zamonaviy O’zbekistonga ta’siri bo’yicha keyingi tadqiqotlar va akademik ma’ruzalar xalqning tarixiy va madaniy o’ziga xosligi haqidagi tushunchani boyitishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O’zbekiston tarixi:Yangi nigoh. Jadidlar harakatidan milliy mustaqillikka qadar.1-3 betlar.
2. Oblomurodov N, Hazratqulov A va boshqalar. O’zbekiston tarixi. (o’quv qo’llanma)T .2011.
3. Baldauf Ingeborg. “XX asr O’zbek adabiyotiga chizgilar”-Toshkent, Manaviyat 2001.
4. “Jadidlar” Maxmudxoja Behbudiy .Yoshlar nashriyot uyi, Toshkent -2022.
5. “Jadidlar” Abdulla Avloniy. Yoshlar nashriyot uyi, Toshkent -2022.
6. Umirzaqova, K. O. (2020). PERIODIC GIBBS MEASURES FOR HARD-CORE MODEL. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(3), 67-73.
7. Xakimov, R. M. (2019). IMPROVEMENT OF ONE RESULT FOR THE POTTS MODEL ON THE CALEY TREE. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, 1(6), 3-8.
8. Qahramon o’g, O. K. I., Hasanboy o’g, J. R. A., & Hasanboy o’g, X. J. R. (2024). ANIQ INTEGRAL YORDAMIDA BA’ZI BIR LIMITLARNI

